

A villamosvasúti közlekedés kifejlődése maga után vonta továbbá a közcélú építkezések egy igen modern formáját, a fedett állomásokat, melyek a várakozó közönség kényelmére szolgálnak egyes forgalmasabb pontokon. Ezeket rendszeren a vállalkozó társaság állítja fel és használja is. De ide tartoznak a hirdetősi oszlopok, a jelzőablak, a dunai propeller-állomások, a különböző vámkirendeltségek, földalatti be- és kiszállók, illemhelyek stb. Mindezeknek csekély költséggel lehetett volna, habár egyszerű, de elegáns architektonikus formát adni.

Balga előítélet az, hogy a szépítési és a hasznossági tekintetek kizárják egymást. Ennek a sötét balítéletnek jármát nyögjük évek és évtizedek óta. Emlékeztet az azokra a boldog időkre, mikor nagyanyáink a háztartás minden

drága cók-mókját egy szobába hordták össze, a legjobb és legszebb helyiségbe, amelyet minden képzelhető csecsebecsével feldiszipítottak, ahová azonban csak ünnepélyes alkalmakkor, bizonyos áhitattal tették be lábukat. És mi lett az eredmény? Épen ez a ritkán használt, legszebb szoba volt a legkietlenebb, a lakályosságának minden föltételét nélkülöző helyiség az egész házban. Így van ez nagyvárosaink modern építkezéseinél is. Szemünket a szép élvezetéhez mindenütt, minden alkalommal szoktatni kell, mert különben a közönséggel, a mindennapival való kényszerű megalkuvás megrontja izlésünket. A modern kultúra szelleme nemcsak egy bizonyos helyen, egy bizonyos időben keresi a szépet, a tetszetőst, hanem érvényre igyekszik juttatni azt az élet minden viszonyai közt s így az utca külső képében is. V. S.

IPARMŰVÉSZETI TERVEK DÍJAZÁSA.

A FEJLŐDŐ iparművészet sok olyan kérdést vet föl színre, amivel eddig komolyan nem igen foglalkoztak. Ilyen az iparművészeti alkotások szerzői jogának védelme is. Az 1884 : XVI. törvénycikk, amely, mellesleg szólva, alaposan rászolgál a revízióra, kifejezetten és elsősorban a képzőművészeti alkotások szerzőinek jogát védi. Igaz ugyan, hogy ennek a törvénycikknek az ötödik fejezete a védelmet kiterjeszti építészeti és műszaki rajzokra és ábrákra is, ha ezek rendeltetésüknél fogva képzőművészeti alkotásoknak tekintendők, de ez a nagyon is általános meghatározás olyan tág teret ad a szabad birói mérlegelésnek, hogy igazságos, szélsőségek közt nem ingadozó bíraskodásnak nem lehet az alapja.

Tervező művészeink most szervezkednek, megalakították az Iparművészek Országos Egyesületét. Ennek az egyesületnek egyik legelső feladata legyen, hogy akciót indítson az ipar-

művészeti termelés szellemi munkájának törvényes megvédésére. Ha ezt elérik, nem történhetik meg az a most — sajnos — sokszor előforduló eset, hogy iparművészeti tervet a tervező beleegyezése és honorálása nélkül — büntetlenül — sokszorosítanak olyanok, akiknek erre joguk nincs.

Nem kívánunk itt a szerzői jog kérdésének egészére kiterjeszkedni, csupán — egy alább ismertett aktualitásnál fogva — ennek egyik fontos részletével foglalkozunk.

Kérdjük, van-e nálunk akár papíron, akár gyakorlatban olyan mérték, amely az iparművészeti tervek honorálását — legalább általánosságban — megszabná?

Ilyen elfogadott mértékünk nincs. Pedig az iparművészek a gyakorlati életnek terveznek, ahol a munkát nemcsak művészi becse, hanem használhatósága szempontjából is értékelik. És itt nem közömbös, hogy valamely használati tárgyat mennyivel drágít a tervező

művésznek járó díj. Ha ez meghatározott nagyságú összeg, az iparos már eszerint számítja a munka árát, viszont a közönség is tudja, mennyire taksálja a művész munkáját. Természetes, hogy ez a megállapított díjszabás nem zárja ki a művész és az iparos, vagy megrendelő közt a szabad megegyezést. Úgy tudjuk, hogy a mérnök- és építész-egyletnek van egy díjszabása, amely az építészet és az ezzel szorosan kapcsolatos dekoratív művészet körébe vágó tervezések díját átlag a kivitel költségének 14⁰/₀-ában állapítja meg. A művészi ipar tere azonban sokkal szélesebb, változatosabb, semhogy ezt a speciális díjszabást az egészre alkalmazni lehessen. Indokoltnak és szükségesnek látszik tehát egy olyan díjszabás, amely az iparművészeti tervezés minden ágára illik és hivatva volna a művészeknek most sokféleképpen divergáló igényeit egy általánosan elfogadott mérték szerint irányítani.

A német iparművészek belátták ennek a szükségességét és ezért a német iparművészeti egyesületek szövetsége ez év márc. 17-én Frankfurtban tartott gyűlésén bizottságot küldött ki azzal a feladattal, hogy a berlini iparművészeti társulat által szerkesztett díjszabás-tervezetet tárgyalja és ennek eredményét a szövetségbe tartozó egyesületekkel közölje. A jövő év áprilisi havában Hannoverben tartandó szövetségi gyűlésen azután lehetőleg végleges formába öntik a díjszabást.

Az említett bizottság már Eisenachban össze is ült, tanácskozott és megállapította a díjszabás szövegét, amelyet a következőkben ismertetünk:

1. §. Terv és költségvetés.

Iparművészeti terv ezen díjszabás értelmében minden rajz és minta, amely a szakértőt a terv megvalósításához szükséges kellékekről felvilágosítja. Rajznak tekintetik minden sík ábrázolás.

Költségvetés a jelen díjszabás értelmében minden írásos kimutatás, amely valamely iparművészeti munkának összes költségeit tételenként felsorolja.

2. §. Meg nem rendelt tervek és költségvetések.

Meg nem rendelt, vagy önként felajánlott terveket és költségvetéseket nem kell díjazni, csakis abban az esetben és annak, aki azokat elfogadja, vagy akinek kívánására a készítő rajtuk változtat.

3. §. A díjazás módja.

A tervek és költségvetések díjazásának bázisa az alapidíj, amelynek nagyságára nézve a jelen díjszabás függelékében az iparművészeti termékek egyes csoportjaira megállapított tételek az irányadók. Az alapidíj vagy mint az előmunka, műhelymunka és sokszorosítás után járó díj, vagy mint átalánydíj számítható, csakis ha e módok egyike sem lehetséges, számítható idő szerint való díjazás.

4. §. A díjazás mértéke.

Tervekért költségvetéssel együtt mindig a teljes díjazás jár. Tervekért költségvetés nélkül ugyancsak teljes díjakat lehet számítani. Ellenben csupán költségvetésért a díjnak legfőlebb egyötöde igényelhető.

5. §. Alapidíj.

Az alapidíj mindig az eladási árnak a díjszabásban megállapított százaléka.

6. §. Előmunka díja.

Az előmunka díja az alapidíjnak legalább egyszerese; igényelhető előzetes tervekért és előirányzatokért, amelyekből valamely megbízás mifélesége, tárgya és költsége megállapítható.

7. §. Műhelymunka díja.

A műhelymunka díja az alapidíjnak legalább egyszerese; igényelhető műhelyrajzokért és mintákért, amelyek közvetlenül a munka kivitelének céljára szolgálnak.

8. §. A sokszorosítás díja.

A sokszorosítás díja az alapidíjnak legalább egyszerese; igényelhető a munkának egytől, bezárólag tíz példányig való sokszorosításáért; további példányokért díj nem jár.

9. §. Átalánydíj.

Az előmunka, műhelymunka és sokszorosítás díja helyett átalánydíj is fizethető. Ez szabad megegyezés dolga és egyszersmindenkorra való díjazás, vagy az eladási árban való részesedés formájában adható.

10. §. Idődíj.

Az idődíjat a munkára fordított órák száma szerint fizetik. Az első munkaóráért legfőlebb 20 márka, minden további óráért legfőlebb 5 márka számítható föl. Segéd-erők minden munkaóráért, de az első óráért díjmelést nem számítva, óránként legfőlebb három márkával díjazhatók. — Megkezdett órák egészeknek számítanak.

11. §. Választott bíróság.

A jelen díjszabásból eredő vitás kérdésekben választott bíróság dönt, amelybe mindegyik fél egy tagot választ. Ezek egy harmadikat választanak elnökül. A választott bírónak idő szerint való díjazásra van igényük.

12. §. A díjak esedékessége.

A díjaknak legalább kétharmadrésze a tervek és költségvetések átadásakor esedékes, a maradék legkésőbb három hónap múlva.

13. §. Különdíjak.

Utazásokért, a munkára való felügyeletért és egyéb, a jelen díjszabásban külön nem említett munkákért idődíj számítható. Az első óra díja nem magasabb mint a többié, egész napra legfőlebb 30 márka számítható. Ezek a díjak az utazással, podgyászszállítással és segéderők alkalmazásával járó kiadásokkal együtt azonnal esedékesek.

14. §. A díjszabás érvényessége.

Tervek és költségvetések, amelyek jelen díjszabás alá esnek, a következő jelzéssel látandók el: „A német iparművészeti egyesületek szövetségének díjszabása szerint”, vagy, ami ezzel egyértelmű: „az eisenachi díjszabás szerint”.

15. §. A díjszabás időtartama.

Ez a díjszabás a német iparművészeti egyesületek szövetségének határozata értelmében 1913 április 1-ig érvényes.

Függelék.

Az alapidíj függ az eladási ártól és az anyag és megmunkálás költségeinek egymástól való viszonyától.

Ez a viszony alakul: az I. osztályban — az anyag értékesebb, mint a munka — mint 9 (anyagköltség) az 1-hez (megmunkálási költség), vagy 8 a 2-höz, vagy 7 a 3-hoz (tehát 9—7 az 1—3-hoz);

a II. osztályban — az anyag és a munka körülbelül egyenlő értékűek — mint 6 (anyagköltség) az 1-hez (megmunkálási költség), vagy 5 az 1-höz, vagy 4 a 6-hoz (tehát 6—4 a 1—6-hoz);

a III. osztályban — az anyag kevesebb értékű, mint a munka — mint 3 (anyagköltség) a 7-hez (megmunkálási költség), vagy 2 a 8-hoz, vagy 1 a 9-hez (tehát 3—1 a 7—9-hez).

Eladási ár	I. osztály	II. osztály	III. osztály
1— 50 márka	11%	13%	15%
51— 100 „	10%	11%	14%
101— 250 „	9%	12%	13%
251— 500 „	8%	10%	12%
501— 1000 „	7%	9%	11%
1001— 2500 „	6%	8%	10%
2501— 5000 „	5%	7%	9%
5001—10.000 „	4%	6%	8%
10.001—15.000 „	3%	5%	7%
15.001—20.000 „	2%	4%	6%
20.001 márkan felül	1%	3%	5%

1—50 márka eladási árnál az előmunka és műhelymunka díja, még ha a díjszabás szerint 10 márkánál kevesebb is, legalább 10 márka, épügy nagyobb eladási árnál legalább 20 márka akkor is, ha a díjszabás szerint ennyi nem is járna.

A végösszegek egész márkára kikerekíthetők.

Példák:

Könyvtábla 150 márkáért. III. osztály, alapidíj 13%.

Előzetes terv	19*50 m.
Munkarajz	19*50 „
összesen	39— m.

Női szoba, 4800 márka értékű.

a) I. osztály (sok bútor, síma munka), alapidíj 5%.

Előmunka díja	240*— m.
Műhelymunka díja	240*— „
összesen	480*— m.

b) II. osztály (kevesebb bútor, több munka), alapidíj 7%.

Előmunka díja	336*— m.
Műhelymunka díja	336*— „
összesen	672*— m.

c) III. osztály (gazdag kivitel) alapidíj 9%.

Előmunka díja	432*— m.
Műhelymunka díja	432*— „
összesen	864*— m.

Emléktábla bronzból, értéke 1200 m., II. osztály, alapidíj 8%.

Előmunka díja a tervért	96*— m.
Műhelymunka díja a mintáért	96*— „
összesen	192*— m.

Kovácsolt vasrács egyméteres rapportokkal; ára folyóméterenkint 20 m., III. osztály, alapidíj 15%.

Előmunka díja	3*— m.
Műhelymunka díja	3*— „
Sokszorosítás díja 10-szer	30*— „
összesen	36*— m.

Kisebb értékű, tömegesen előállítható tárgyakért átalány- vagy idődíj számítása ajánlatos.

SZ.

